

קניין תורה

יו"ל ע"י ועד מפעל התורה "תורתך שעשועי" ד"ק תולדות אהרן
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וירא תשפ"ו

עמוד הש"ס לשבוע הבעל"ט: בבא בתרא סד. - בבא בתרא סז.

עיונים והארות בסדר לימוד ושינון 'עמוד היום'

לשלחן השבת

לא שמע לגדולי ישראל כבר מריח לא טוב

לרגל יומא דהילולא של
הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע,
כ"ב חשוון תרפ"ז, 99 להסתלקות

מרכבת הקיסור הגיעה לתחנת העיירה 'בעלזא', ועצרה שם. תור ארוך של נוסעים, שרובם יהודים כמובן, נעו לעבר פתח הקרון, ר' אשר הצטרף אל היורדים והחיש את צעדיו לעבר בתי העיירה. מרחוק כבר נשקף ה'הויף' הבנוי לתלפיות - היכלו של הרבי הקדוש רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע.

ארשת של שמחה נסוכה על פניו של ר' אשר והוא מתקשה להסתיר אותה, סיבה משמחת במיוחד הביאה אותו לכאן היום, בתו הגדולה עומדת לבוא בקרוב בקשרי שידוכין, לא מכבר הציעו לו את הבחור בנו של ר' הירצקא, מנכבדי החסידים בעיר, כעת הגיע לקבל את ברכתו הקדושה של הרבי.

שני ידידים טובים היו הם זה לזה, ר' אשר ור' הירצקא, חסידים בעלזא מובהקים המתגוררים בעיר 'פרעמיסלא'. ידידותם היתה לאות ולדוגמא בקרב בני העיירה כידידי אמת שהאהבה ביניהם היא אהבה שאינה תלויה בדבר. לר' אשר היה בן בגיל השידוכים ולר' הירצקא היה בת בגיל השידוכים, וכמו מובן מאליהם הציעו השדכנים לבנו של ר' אשר את בתו של ר' הירצקא ידיו האמיתיות.

אחד המאבקים הגדולים שניהלו גדולי ישראל נגד הציונות בשעתו, היה נגד קופת ה-קק"ל [ק'רן קיימת ל'ישראל], כשמוסדות הציוניים ייסדו את הקופה לפני למעלה ממאה שנה, בשנת תרס"א. ה'פושקע' כפי שכינו אותה בימים ההם, היתה ידועה גם בשם ה'קופה הכחולה', די בלוע פושקע'. היא ליוותה את התנועה הציונית מראשיתה, כשהקבוצה "פועלי ציון" - כפי שקראו לעצמם - יצאו בקריאה לשלשל לתוכה מטבעות לשם גאולת אדמות ארץ ישראל וסיוע להתיישבות יהודית בה.

ה'קופה הכחולה' - מלבד היותה אמצעי מעשי

חדוּתא דאורייתא

נערך ע"י הרד"ק ר' נתן גוטליב מו"צ בהעדה החרדית ומרבני קהילתנו הק'

בירור נפלא:

הנמצא במקום שאין 'עירוב'
האם יש חשש לפתוח הברז בבית,
או לשפוך השופכין לתוך נקב הביוב?

והאם יש לחוש בכל מקום לפתוח הברז
משום 'איסור תחומין' או 'מדידה'?

יש להתעורר על הנמצא במקום שאין עירוב, איך מותר לפתוח ברז המים בשבת, שהרי מכניס מים הנמצא ברשות אחר לתוך ביתו, ויש לחוש שהמים נובעין מכרמלית כגון ממאגר מים או נהר לתוך ביתו שהוא רשות היחיד.

צינור המוביל מים דינו כמקום פטור:

וכבר נתעורר על זה החזו"א (סי' קד אות ב) וכתב ליישב שהצינור המוביל מים לתוך הברז, דינו כמקום פטור. לא רשות הרבים, ולא רשות היחיד. כיון שאין בחלל הצינור שיעור ד' על ד' טפחים ^א.

ומותר להכניס מכרמלית לרשות היחיד כשיש מקום פטור ביניהם.

ובפרט שעל ידי פתיחת הברז אינו מביא מים בידיים, אלא גורם להבאת המים, שעל ידי פתיחת הברז המים נשפכים מאליהם לביתו ^ב.

לשפוך לתוך נקב הביוב:

וכמו כן יש להבין איך מותר לשפוך לתוך נקב הביוב שבתוך ביתו, שהרי נשפך למקום אחר, ואם כן יש חשש הוצאה מרשות היחיד לרשות אחר.

היתר לשפוך השופכין כיון שיוצא דרך מקום פטור:

והנה מבואר בסי' שנ"ז (סעיף ב) שמותר לשפוך לתוך הביב בשבת, אף שנשפך לרשות הרבים. כיון שנשפך רק מכוחו ולא בידיים, לא החמירו.

ודוקא בצינור העשוי מדבר כגון מקרקע שהצינור ראוי לבלוע שופכין. וכיון שראוי לבלוע, לא החמירו, אף שבפועל לא נבלע השופכין ^א. אבל כשאין הצינור ראוי לבלוע אסור ^ב.

ואם כן כהיום שהצינור של הביוב נעשה ממתכת או פלסטיק שאין ראוי לבלוע, לכאורה אסור לשפוך לתוך השופכין, אף כשנשפך רק לכרמלית.

אבל גם בזה כתב החזו"א שנהגו להקל, כיון שהצינור דינו כמקום פטור, ולא החמירו כשנשפך מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור.

אבל אם נשפך לרשות הרבים, אסור אף שעובר דרך מקום פטור.

וכהיום אין מצוי שיגיע השופכין לרשות הרבים.

א. כל מקום ברשות הרבים שגבוה יותר מג' טפחים ויצא מכלל לבד ואין בטיל לרשות הרבים, ואין בו ד' על ד' טפחים, דינו כמקום פטור. אבל כשנמצא ברשות היחיד, בטיל לרשות היחיד. ולא שייך מקום פטור ברשות היחיד. וכן בכרמלית יש אומרים שבטיל לכרמלית. וכן חוששין להלכה כמבואר בסי' שמה (סעיף יט), ובמשנ"ב (סעיף יז). ואם כן יש להבין דברי החזו"א שהרי כשנמצא הצינור בכרמלית, אין דינו כמקום פטור. ואפשר שיש לתרץ שכיון שהצינור סגור מכל צדדיו, אינו בטיל לכרמלית. ונשאר דינו כמקום פטור. או יש לתרץ, שבדרך כלל הצינור עומד למעלה מעשרה טפחים, ואין רשות הרבים וכרמלית תופסין למעלה מג' טפחים כמבואר שם (סעיף כז וסעיף יח), ולכן אין הצינור בטיל לכרמלית, ודינו כמקום פטור.

ב. ובאמת מבואר בסי' שמי' ס"א שאסור להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד דרך מקום פטור. ולהכניס מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור: הובא שם שני דעות בשו"ע, והמחבר לא הכריע ע"ש. ואם כן, אף שהצינור חשיב כמקום פטור, אסור להכניס לרשות היחיד. ואפשר שכיון שיש צירוף נוסף, שאינו מביא המים בידיים, הקילו בזה.

ג. ודוקא כשיש בצינור ד' על ד' אמות, שאז כיון שהוא מקום רחב ראוי לבלוע המים. אבל בפחות משיעור זה, אין ראוי לבלוע, מפני קטנות המקום.

ד. המחבר כתב שם להקל כשנשפך לכרמלית, אבל הרמ"א החמיר אף כשנשפך לכרמלית בלבד.

ז. בתשובות והנהגות (ח"י ס' פג) האריך מאוד בענין זה, ולמעשה מסקנתו שלכתחלה ודאי אין להקל בזה.

לדאבון הלב, ברוב הבתים בהם הכניסו את הקופות הללו, אפילו רק בתמימות ובלי כוונה

שערים המצויינים בהלכה

נערך ע"י הרב יג' ר' נתן גוטליב מ"צ בהעדה החרדית ומרבני קהילתנו הק'

שאלות ותשובות למערכת

למכור עליה לחבירו בשבת:

שאלה: אחד קנה עליה לתורה ורצה למכור לאחר, האם מותר למכור העליה בשבת.

תשובה: תחלה יש לציין שאם מכר עליה על סכום יותר גבוה ממה שקנה העליה, מותר ליטול הריח לעצמו, ואין חייב ליתנו לקופת ביהכ"נ כמו שכתב האליה רבה (סי' קמ"ב).

והנה לענין האם מותר למכור בשבת: הנה ידוע שנחלקו הדיעות האם מותר למכור עליה בשבת, או שיש בזה חשש מקח וממכר.

ולמעשה נהגו להקל. כיון שאין מוכר חפץ, אלא זכות עליה לתורה. ואינו דומה למקח וממכר.

אבל יש לומר שלא סמכו להקל על סברא זו, רק כשיש בזה צורך לקופת ביהכ"נ. אבל כשהריוח הולך לאדם פרטי, לא הקילו.

אבל כל זה כשקובע מחיר על הקונה, אבל כשאין קובע מחיר ואין מדבר מלשון מקח וממכר, כגון שאומר לו, אני יכול ליתן לך העליה ונדבר אחר השבת, אין להחמיר. שהרי אפילו במיני מאכלים התירו למכור באופן זה.^א

שום ובצל וביצה שנשאר מעט מקליפתן או שלא נחתך ראש השום והבצל:

שאלה: שום ובצל וביצה, שנשאר קלוף כל הלילה המבואר בגמ' (נדה יז.) שיש בהם סכנה, האם מועיל כשנשאר מעט שאינו קלוף.

תשובה: בגמ' שם מפורש אם שייר קליפתן, או עיקרן, מותר לאכול.

ומפרש היעב"ץ בגמ' שם אם נשאר מעט מקליפתן, דהיינו שלא קלף כולו, אין בהם חשש סכנה.^ב

ומה שאמרו שאם נשאר עיקרן: הכוונה, שקלף כולו רק שלא חתך ראש השום והבצל, ופרש"י דהיינו שערות של ראש השום והבצל.

בן חו"ל שהגיע לא"י קודם ס' לתקופה לענין שאלת טל ומטר:

שאלה: בן חו"ל הגיע לביקור בא"י אחר יום ז' מרחשון, וחזר לחו"ל קודם ס' לתקופה, איך יש להתנהג לענין יתן טל ומטר.

תשובה: בן חו"ל הנמצא בא"י, נחלקו הדיעות האם יש לו להתנהג כפי מנהג בני א"י ולשאל על המטר, או שיש לו לנהוג כפי מנהג מקומו - שאין שואלין על המטר עד יום ס' לתקופה.

ולמעשה נתפשט המנהג לומר ויתן טל ומטר כמנהג בני א"י.^ג

וכן נהוג אצל בחורי חו"ל הלומדים בשיבות בארצה.

אבל אם דעתו לחזור עוד לפני יום ס' לתקופה,

א. כמבואר בסי' ש"ב (סוף א"ב).

ב. וז"כ הבן איש חי (ש"ב פנים יז).

ג. במרא דשמעתתא (א"ת לה) דובא דעת הגאב"ד הרמ"א פריינד זצ"ל שהורה כן.

מיוחדת, בניהם אחריהם כבר סטו מן הדרך, עזבו את מקור מים חיים לחצוב בהם בארות נשברות של לאומיות כפירה ומינות רח"ל.

באותה תקופה החלה הציונות לנשכ ברחבי אירופה, והגיעה גם לרחבי גאליציע, וצעירים מבנים טובים ומיוחסים נסחפו לדאבון לב ברוח הזרה ונטשו את בית אבותיהם, יהודים יראים ושלמים ראו את בניהם מתרחקים מדרכם ועיניהם כלות מבלי שיוכלו לעשות דבר.

אחד הסמנים הראשונים של מי שנתפס לציונות הייתה ה'קופה הכחולה'. הצבת ה'קופה הכחולה' בבית היתה כמוה כהנפת דגל הציונות בריש גלי, ואף שלפעמים תחילתה בתמימות אך סופה בפריקת עול, ובדרך כלל היה זה סימן מובהק על המחזיק בקופה כמי שהוא כבר רקוב לגמרי בנגע הציונות רח"ל.

במהלך בירוריו על הבחור המוצע, גונבה השמועה לאוזניו, שהבחור הלז הכניס לביתו את הקופה הכחולה. אך משום מה לא נטה לייחס לכך משקל רב. "מכיר אני את הבחור היטב מאז ימי נעוריו, ילד טוב ירא שמים, ואין זה אלא מעשה נערות חולפת שאינה מעידה על דבר", כך חשב לעצמו.

הוא ידע כי הפרט הזה יהיה לצנינים בעיני הרבי - המהרי"ד (מבעלז ז"ע - שהתנגד כידוע לכל סרך ואבק של ציונות, אך אף על פי כן לא חשב להעלים את הדבר מרבו הקדוש. בפיתקא שהגיש לרבי, ציין בפירוש כי הבחור המוצע העמיד ה'קופה' בביתו, אך ניסה לעמעם את רושם הדבר, והוסיף כי הוא בחור ירא שמים וכליל מעלות.

בתוך תוכו ידע ר' אשר, כי מסתבר מאד שהרבי לא יורה לו על דחיית השידוך, אף גם בגלל הפרט הזה שציין, כי ידעו תמיד בקרב החסידים, כי הרבי אינו מתערב בשאלות של שידוכין מעולם, ובדרך כלל אינו מחווה את דעתו לכאן או לכאן בענינים אלו העומדים ברומו של עולם.

אלא שכידוע בכל כלל ישנו גם 'צוא מן הכלל'. הרבי נטל לידי את הפיתקא והחל לקרוא את

האוכל שבעת המינים האם יש לחוש שהן יכול חו"ל ואין לומר על פירותיה:

שאלה: כידוע שהפירות הנמצאים בשוק, יש חלק המיובא מחו"ל. ואם כן יש לברר, האוכל פירות משבעת המינים, האם יכול לברך 'על פירותיה' כדון פירות ארץ ישראל, או דילמא יש לחוש שמא הפירות שאכל הן יכול חו"ל, ויש לברך 'על הפירות'.

תשובה: כפי שנתברר לי המציאות אף שיש חלק מפירות הנמצא בחנויות מיבול חו"ל, אבל רוב הפירות הנמצא בשוק הן יכול א"י נמלכד בשנת השמיטה, ואם כן כל דפריש, מרובא פריש, ויש לברך 'על פירותיה' כדון פירות א"י.

טעה ואמר ישתבח במקום ברוך שאמר:

שאלה: אחד טעה ובמקום לומר ברוך שאמר אמר ברכת ישתבח, מה צריך לעשות.

תשובה: יש לו לברך ברוך שאמר ואומר פסוקי דומרה, אבל יש ספק האם יש לומר שנית ישתבח אחר פסוקי דומרה, כיון שכבר אמרו קודם פסוקי דומרה.

ואף שתקנו לאמרו דוקא אחר פסוקי דומרה,

ד. וז"כ בתשובות ומהנהגות (ח"ב סי' יח), ובהלכות שלמה (פ"ח סוף כא).

ה. וז"ל, נראה לפענ"ד דמהני עקירת השם, ובפרט בשינוי מעשה, דכל הכלים שירידו לידו טומאתו, ק"ל דמעשה מתיבא מידי מעשה עב"ל, ומלשון מבואר שנסתפק שאפשר שיעיל גם עקירת השם אבל כשעה מעשה יש להקל.

ו. וז"כ הערוך השולחן (סי' פ"ט סוף א) וז"ל: אפילו בית הכסא ישן שנטלוהו מכאן, וביטלו כל בנינו תיקו המקום והשנו העפר באופן שעתה אינו ניכר כלל אם היה שם בית הכסא, ג"כ מותר, והרי גם בטומאה מוטיל שינוי מעשה לבטלה מטומאתה הקדומת עב"ל.

ז. וכן בשו"ת חשב האפרד (ח"ב סי' פ) השיב לאחר על שאלה זו, שאפשר לסמוך על הפנים מאירות.

ועד מפעל התורה
תורתך שעשועי

ועד מפעל התורה (י"ח) 1999-2000

ברוך אתה בבואך

בכבוד ויקר והערכה, ובהדרת הכבוד, אנו מקבלים את פניו של אורחינו הדגול, הבודק המופלג, פה מפיץ פנינים ומרגליות, המסור מלב ונפש וספיקה בהרצאת התורה, ובהדרת אהבת ומתיקות התורה.

הדרשן המופלג, נואם בחדש עליון

חיים מרדכי אריה סגל

שלישי

מראשי חבורת 'שעשועים' וקנין מסכתא ברחבי ארצה

לרגל בואו ארצה לשמש לנואם הכבוד בעת מעמד הנשגב 'כנס יריד התורה' בבית מדרשו 'תיכון תפילת' בייש לשאת מדבריו הנעימים היוצאים מן הלב

ברכותיו ותיקונו שם שמים על ידיו, ודבריו ייכנסו אל הלב לתוריד מתיקות ופריחת לימוד השם, המתקנים מרוב נופת ונפש צדיקים.

יאה בואו לברכה ולהרמת קרן התורה!

התקיימו בביתנו ובחברתנו ועד מפעל התורה 'תורתך שעשועי'

7

שערים המצויינים בהלכה

נערך ע"י הרב יג' ר' נתן גוטליב מר"צ בהעדה החרדית ומרבני קהילתנו הק'

בירור הנוגע מאוד למעשה:

האם מיץ ענבים דינו כייין?

והאם יש הידור במיץ ענבים ללא 'חומר משמר'?

יש לברר האם מיץ ענבים דינו כייין לכל דבר, ונוגע לענין קידוש ועוד. וטרם נכנס לסוגיא נתאר בקצרה אופן עשיית היין ומיץ ענבים.

אופן עשיית יין - מיץ ענבים:

אופן עשיית יין: סוחטין ענבים ומשהין אותו עד שתוסס ונוצר בתוכו אלכוהול, ועל ידי זה מתהפך ליין המשכר, נויש כמה סוגי יינות, יין המבושל, שמבשלין לאחר התסיסה, יין שאין מבושל, יין שמערבין צוקער או שאר חומרים וכו'.

אופן עשיית מיץ ענבים: סוחטין ענבים ועושין פעולות מיוחדות שלא יתסס ולא יוכל לשכר כלל. בדרך כלל עושין פעולה זו על ידי עירוב חומר משמר [ביסלאווט] המונע תסיסת היין. ויש שעושין פעולה זו על ידי בישול, מיד לאחר שנסחטו הענבים מבשלין אותם.^(א)

המקור בחז"ל שמיץ ענבים דינו כייין:

והנה לכאורה היה שייך לומר מסברא, שמיץ ענבים, כיון שאין משכר ואינו משמח אין לו דין יין כלל, ומברכין עליו ברכת שהכל, וכל שכן שאין יכולין לקדש עליו. אך מצינו בחז"ל (ביב צו): שאמרו: סוחט אדם אשכול של ענבים, ואומר עליו קידוש היום, והרי שאף שעדיין לא תסס כלל, דינו כייין, ואם כן הוא הדין מיץ ענבים, דינו כייין.

אין מקור מדברי חז"ל שם:

אך הנה מצינו שם ברשב"ם שמפרש הטעם שענבים שנסחטו דינו כייין, הוא מפני שראוי להיות יין אם ישהה אותם עד שיתססו.^(ב) ולפי זה נמצא לכאורה שמיץ ענבים שכבר אינו יכול יותר לתסס, אין דינו כייין, ואין דומה לסוחט ענבים שיכול לתסס אם ישהה אותם.

כיון שהל' עליו שם יין אין נפקע ממנו דין זה:

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ד) כתב ליישב המנהג לקדש על מיץ ענבים, שיש לומר שכיון שמיד לאחר שנסחטו הענבים היה ראוי להיות יין המשכר אם ישהה עד שיתסס, אם כן כיון שכבר חל עליו דין יין, הרי אף שלאחר כך עשו בו פעולות שלא יוכל לתסס, אין נפקע ממנו דין יין עכ"ד. אך באמת דבריו צריך עיון, שהרי כיון שנאבד ממנו האפשרות שיוכל לתסס, נמצא שהפסיד ערכו וחשיבותו, ומעתה יש לומר שאין עוד ראוי לקדש עליו.

חשיב כייין אף שלא יוכל לתסס לעולם:

אך בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' נח) כתב ליישב המנהג לקדש על מיץ ענבים באופן אחר, והיינו שלא כתב הרשב"ם שענבים שנסחטו לא חשיבא כייין רק כשיוכל לתסס, אלא לענין שיהא ראוי לנסך על המזבח, אבל לענין לקדש על היין מותר בכל אופן, אף כשנאבד ממנו האפשרות שיוכל לתסס.^(ג)

ועשה, ולקראת השבת הבאה כבר היה ר' הירצקא בדרכו לעיירה בעלזא.

בהגיעו לחצר הקודש, פגש בבנו של הרבי, ה"ה הגה"ק רבי מרדכי מבילגוריא זי"ע, שקיבל אותו בסבר פנים יפות והושיט לו את ידו לשלום. ר' הירצקא הנסער פירק באזניו את כל אשר על לבו. "הרבי הרי מעולם אינו מתערב בענייני שידוכין, האם בני הוא בחור כה גרוע?!"

"בשל מה הסער הגדול", המשיך ר' הירצקא בשברון לבו, "נגלל הקופה הכחולה?, בימינו הסוערים בחור שממשיך ללמוד וללכת בדרכי אבותיו ראוי להערכה מרובה, כלום בשל דבר פעוט כזה מגיע לו להיזרק מכל המדרגות?!"

"אנא ממך", הפציר ר' הירצקא ברבה של בילגוריא, "אנא, היכנס יחד עמי לקודש פנימה, לחדרו של הרבי, ללבן את העניין".

רבי מרדכי לא סירב לבקשתו של חסיד נכבד כר' הירצקא, נכנס עמו לחדרו של אביו. ר' הירצקא שלף מכיסו את הפיתקא עליה רשם את שאלתו, והגיש אותה לפני הרבי. הרבי אחז את הפיתקא בידיו, והפעם תשובתו של הרבי היתה שונה מבפעם הקודמת, אמנם הרבי לא העניק ברכה נלהבת, אך גם לא שלל את השידוך בתוקף.

ר' הירצקא לא עצר את פליאתו, ושאל: "הרי לפני כמה ימים היה כאן ידידי ר' אשר, אבי הנערה המוצעת, והרבי הורה לו למשוך את ידיו מהשידוך, הייתכן?!"

"ומה אעשה", שב הרבי על דבריו כמתנצל, "לכם אני אומר שהשידוך אכן טוב, אבל גם לחברך ר' אשר אמרנו את האמת, והאמת היא כי עבורו זה אינו שידוך טוב". ובנו הגה"צ רבי מרדכי עומד ושומע את הדברים, ונוצר אותם בלבו.

"ר' אשר, איש בשורה אנוכי היום", הכריז ר' הירצקא באוזני ידידו, מיד עם שובו לפרעמיסלא, "הייתי אצל הרבי בבעלזא, שטחתי בפניו את הנושא, וקיבלתי את ברכתו המפורשת לגשת לשידוך, יחד עמי בחדר נכח גם בנו של הרבי, רבי

א. יש שמבשלין רק 60 אחוז, אבל כדי למנוע שאלות של יין נסך צריך לבשל לפחות 80 אחוז.

ב. ולכאורה הסברא בזה שכיון שיש לו אפשרות לתסס ולזהות יין המשכר, אף שעדיין לא תסס יש לו החשיבות של יין.

ג. והוכיח שם יסוד דבריו מדברי המאירי פסחים (קט), שכתב שם לענין יין מותק שאין יכול לתסס, שכשר לקדש עליו, ופסול לנסכים ע"ש.

להדר על מיין ענבים שאין בו עירוב חומר משמר:

ובתשובות והנהגות (ח"ד סי' סט) כתב שראוי לחוש להחמיר שמיין ענבים שמערבין בתוכו חומר משמר, כיון ששוב אינו יכול לתסוס, אין עליו דין יין שיהא מותר לקדש עליו, ולכן יש להדר אחר מיין ענבים שאין מערבין בתוכו חומר משמר המונע התססה, רק על ידי בישול לאחר הסחיטה, שמיין ענבים זה, יכול אח"כ לתסוס ולהתהפך ליין המשכר.^א

והוסיף שגם כשיש לו מיין ענבים שמערב חומר משמר שאין ראוי לתסוס יש פתרון לצאת מכל מיני חששות, דהיינו שמערב בתוך הכוס לכל הפחות רבע כוס יין, ואז חשיב שאר ג' חלקים שעירב לתוכו כאילו מוזג היין ומותר לקדש עליו לכל הדיעות.^ב

מצוה מן המובחר לקדש על יין המשכר ממש:

ויש להוסיף שאף מיין ענבים המהודר ביותר שראוי לתסוס, שמצד הדין בודאי כשר לקדש עליו, מכל מקום כתב המגן אברהם (סי' רעב סק"ג וסי' ת"ר סק"א) שמצוה מן המובחר לקדש על יין המשכר, ולא לקדש על ענבים שנסחטו שלא התחיל עדיין לתסוס,^ג ופסקו כמותו בשו"ע הרב (סי' ערב סעיף ב), והמשנ"ב (שם סק"ה).

אם חביב עליו יותר מיין ענבים מיין המשכר:

אך הנה יש אומרים שכל זה דוקא כשאין חביב עליו יותר מיין ענבים מיין, אבל מי שחביב עליו יותר מיין ענבים מיין, כגון שאין יכול לסבול כל כך שתיית יין המשכר, עדיף יותר לקדש על מיין ענבים החביב עליו, מלקדש על יין המשכר שאין חביב עליו.^ד

אבל באמת אף אדם שאין סובל כל כך שתיית היין, יש פתרון לערב בכוס רוב יין ומיעוט מיין ענבים, שבאופן זה נחלש חזק היין וחביב לשתיה, ומצד שני חשיב כאילו מקדש על יין המשכר כיון שרובו יין, ובכל התורה חשיב רובו ככולו.^ה

ד. ובאמת נתייעצתי עם ת"ח שיש לו הרבה נסיון בעשיית יין, והוא טוען שמסופק מאוד גם לענן מיין ענבים שאין מערבין בתוכו חומר משמר אם יכול לתסוס אח"כ ולהתהפך ליין טוב שיהא ראוי לשתיה.

ה. ויסוד דבר זה שהרי מעיקר הדין מותר למוזג יין בג' חלקים מים כמפורש בסי' ר"ד (סעיף ה), אלא שכבר כתבו הפוסקים שכהיום אין היתר למוזג כל כך מים כיון שהיינות חלשים, אבל כל זה דוקא כשממוזג במים שמחלש כח היין, אבל מיין ענבים אף אם אין דינו כיון אינו מחלש כל כך כח היין.

ו. אך באלה רבה סי' רעב (סק"ד) חולק על המגן אברהם.

ז. כן בייר בארובה בספר זכור לקדשו (סי' מ).

ח. וכן מצונו בקף החיים סי' רעב (סקמ"ג) לענן זה שנקבע לפי רוב ע"ש.

מרדכי, הוא יכול להעיד באוזניכם בפירוש על ברכתו של הרבי לשידוך.^ו

דבריו של ר' הירצקא העמידו במבוכה קשה את ידידו ר' אשר, קשה היה לו להאמין כי הרבי מבעלזא שינה את דעתו בתוך ימים ספורים, לבו לא נתן לו מנוח, לו יכול היה לקום ולנסוע שוב לבעלזא לשמוע את דבריו של הרבי מה טוב היה, אך הדבר נבצר ממנו, מה עשה, הבזיק טעלעגראם אל הרב מבילגורייא, וביקש ממנו למסור לו את תשובתו המדויקת של הרבי.

כשקיבל הרב מבולגורייא את המכתב, נקלע אף הוא למבוכה גדולה, הרי תשובתו של הרבי באותו מעמד היתה ברורה מאד שלא ניתנת לפרש בצורה אחרת: "עבור ר' אשר השידוך אינו טוב". מאידך לכתוב במכתב בפירוש כי הרבי מתנגד לשידוך, גם זה קשה היה בעיניו, שהרי הרבי אינו נוהג להתערב בשידוכים.

נכנס אפוא רבי מרדכי בשנית לחדרו של אביו הקדוש, ושטח בפניו את התלבטותו. "המתן עד השבת הקרובה", השיב לו המהר"ד, "בשבת קודש יבואו לכאן מן הסתם בחורים מהעיר פרעמיסלא, מהם תוכל לשמוע על טיבו של הבחור המדובר, או אז תדע כבר מה להשיב במכתב".

ערב שבת הגיע, רבי מרדכי הולך ומברר אם ישנו בחור כלשהו מפרעמיסלא, אך בינתיים אין שום בחור המגיע משם. רק שעה קלה לפני כניסת השבת ניגש אל רבי מרדכי בחור צעיר, מתנשם ומתנשף, ואומר לו: "זה עתה הגעתי ברכבת האחרונה, אין לי היכן לאכול ולהתאכסן בשבת, שמא תוכלו לדאוג לי לאכסניא?".

שירן לך

שיעור חדש

שמחים אנו לבשר שבשיעור דשמיא ייסד שיעור חדש בסדר 'עמוד היום' בסדר הש"ס שנתקן ע"י תקנתו הגדולה של כ"ק מרן רבינו שליט"א השיעור ימסר בטוב טעם ודעת ע"י המג"ש העדע בשיעוריו המתוקים מדבש ונפת צופים בקהילת סאטמער

מנחם הלל

פאדאטשעק

שליט"א

בעת הקביעות עתים דרבים בשעה 8:30
בהיכל בית מדרשו הגדול

אברכים יקרים הנכם מוזמנים!

ביקרא דאורייתא:
ועד מפעל התורה - גבאי יריד התורה

הופיענו!

הגיע לכל אברך עד גיל 25 בביתו

(מי שלא הגיע אליו לא למנות לנבאי בית נאמן)

יבן מצורף
עופש
הצטרפות
בית נאמן

נא להודיע
התאחדות עם יושב
ד"ר שירן מעי"ק

לצאת קידוש במקום סעודה על ידי כוס מיין ענבים:

והנה השותה רביעית יין יכול לצאת דין קידוש במקום סעודה, כיון שהיין סעיד ומשמח ט.
ונוהג עלמא לסמוך גם על שתיית רביעית מיין ענבים כדי שיהא חשיב כסעודה.

אך לכאורה פשוט הדבר, שענבים שנשחטו ולא התחילו לתסוס, אין המיין סעיד ומשמח, שהרי לא מצינו בשום מקום שאכילת ענבים סעיד, וכיון שאכילת ענבים אינו סעיד, מסתבר שגם מיין ענבים אינו סעיד, שהרי מה לי אוכל ענבים כשהן שלימות, או אוכלן לאחר שנשחטו ונעשו למשקה ומיין פ, ורק כשתוסס אז פנים חדשות באו לכאן ומשמח וסעיד יא.

ואולי יש לומר שאף שמיין ענבים בעצמו אינו סעיד, כיון שהוא משקה שיכול להגיע למצב שיהא סעיד יש לו חשיבות שיהא חשיב כסעודה בכל אופן.

יין פוטר כל מיני משקים לענין מיין ענבים:

ולענין יין פוטר כל מיני משקים, לכאורה פשוט שגם מיין ענבים שייך דין זה, שאף אם אין המיין ענבים סעיד ומשמח, הרי יש לו חשיבות של יין, שהרי מברכין עליו בפד"ג, ומקדשין ומבדילין עליו יב.

ט. סי' רע"ג סוף ה' והמ"א (סקי"א).

י. ובשו"ת בצל החכמה (חיד סי' קל"ז) כתב שאפשר לצאת קידוש במקום סעודה, והוכיח דבריו מדברי הרע"ה קדושים ע"ש, אבל כאמור אין מסתבר לומר כן.

יא. ובקובץ מבית לוי (הקל"ח עמ' טז) הביאו הוראת השבת הלוי זצ"ל שאין יתבאר בזה קידוש במקום סעודה.

יב. ובקובץ מבית לוי (שם) כתב שגם דין יין פוטר כל מיני משקים לא שייך במיין ענבים ע"ש, והדברים מחודשים.

"מנין אתה", שאל אותו רבי מרדכי.

"מפרעמיסלא", השיב הבחור לתומו.

"אתה מוזמן לסעוד על שולחני בשבת", השיב לו רבי מרדכי בשמחה, "עלי לברר אצלך משהו על עירך".

במהלך השבת פנה רבי מרדכי אל אורחו, ובירר בעדינות מה טיבו של בחור פלוני בן עירו.

עברו כמה רגעים עד שתפס באיזה בחור מדובר, ומיד נזעק: "מה? הנכם מתכוונים לאותו בחור פוחז שחילל שבת בפרהסיא ורצו לזרקו מה'שטיבל', שאלמלי כבוד אביו החסיד הנכבד ר' הירצקא כבר מזמן היו זורקים אותו, ומפרסמים את טיבו בכל העיר...".

פניו של רבי מרדכי החווירו כסיד, וניסה כמלמד זכות: "מנין לך זאת, האם ראית זאת בעיניך, או שרק שמעת מאחרים? מי יודע האם לא עבר רוח קנאה על לב אחד והפיץ שמועה מכוערת כזו?".

הבחור השיב: "אמנם אני בעצמי לא ראיתי זאת, אבל לפי ידיעתי יש כאן יהודי נוסף מפרעמיסלא השוהה כאן בשבת, והוא יודע את האמת יותר טוב ממני, הוא היה עד ראיה, ותוכלו לגשת אליו ולשמוע מפיו את העובדא".

במהלך השבת שלח רבי מרדכי לקרוא לאותו חסיד, וביקש ממנו לשמוע דברים כהווייתן, והאיש החל מספר ברעדה: "זה קרה לפני שבועיים, בעיצומה של יום השבת קודש, נאלצתי לצאת מהרחוב היהודי לצורך עניין דחוף, ובעודי מהלך ברחובות הנכרים, הבחנתי בחבורת נערים צעירים מתגודדת בקרן רחוב, כשסיגריות תחובות בפיהם, אחד מהם היה מוכר לי בתחילה, לא האמנתי למראה עיניי, הבחור החשוב בנו של ר' הירצקא החסיד הנכבד, עמד ביניהם והפריח תמרות עשן בעיצומו של יום השבת, כשהבחין בי, ניסה להתחמק לצדדים והשמיט את הסיגריה מידו".

"למרות הכאב והצער הגדול, נאלצתי לפרסם את הדבר במהירות בין בחורי הקלויז, למען יידעו להיזהר מפניו, ולא ייסחפו ברשתו, אך עם זאת הקפדתי לשמור את הדבר בסוד, כדי שלא להכאיב ולצער את אביו החסיד ר' הירצקא".

המום ומוזעזע נכנס רבי מרדכי לחדרו של אביו הקדוש, וסיפר לו על הדברים המסעירים שהגיעו לאוזניו.

"ידעתי בני ידעתי", השיב הרבי, "שלא יתכן שבחור חסיד, היושב על התורה ועל העבודה, יכניס לביתו את הקופה הכחולה שגדולי ישראל אסרו להכניס אותה לבית. ומיד כששמעתי שהוא הכניס לביתו קופה כזו, ברור היה לי, כי הענין אינו מסתיים בכך, כי אם 'קופה של שרצים' מוטלת על כתפיו".

שעה קלה לאחר צאת השבת שלח הרב מבילגורייא מכתב בהול אל ר' אשר, ורשם בו את תשובתו החותכת של אביו הקדוש, ובד בבד ביקש מאותו אורח מפרעמיסלא, ששימש כעד ראיה, לסור לביתו של ר' אשר ולספר לו בסוד את מה שראו עיניו, כדי לשבר את אוזניו, וידע מדוע ראה אביו לחרוג הפעם ממנהגו שלא להתערב בעניני שידוכים, וגילה דעתו נחרצות בדבר זה.

ועד מפעל התורה תורתך שעשועי

ועד מפעל התורה "תורתך שעשועי" [ע"ד] 580585586 פניה"ק ירושלים תובב"א

ערש"ק יורא תשפ"ו

בס"ד

הזמנה של תורה

בשמחת התורה מזמינים אנו בזה
כלל קהילתנו הק' בעיה"ב לאנדאן יע"א

למעמד חיזוק התורה

במסגרת מפעלות 'יריד התורה' לכלל הקהילות

- שתתקיים אי"ה -

בשילוב סעודת מלוה מלכה מפוארת

במוצאי שב"ק זו, פרשת וירא

לרגל סיום פרק הנודע 'חזקת הבתים'

במכילתין בסדר 'עמוד היום'

בראשות אורחינו הגדול והמרומם
הגה"צ רב ואב"ד קהילתנו שליט"א

אשר ישא שיחת חיזוק מיוחדת

לחיזוק הקביעות עתים מדי יום ביומו

ולעידוד וחיזוק תקנתו של כ"ק רבינו שליט"א

בסדר 'עמוד היום' במחזור הש"ס לכלל בני קהילתנו הק'

גדול יהיה המעמד לחיזוק לימוד התורה ברבים

פאחזכ"ס לקראת באב"ס 580585586

ידידכם, גבאי ועד מפעל התורה - לאנדאן:

מאיר פנחס קרישבסקי, חיים צבי אלטמאן, שמעון דוב אייזנער

חבורת "קנין ש"ס"

מסגרת מיוחדת ונבחרת לנשי"ס אידן של יורא תשפ"ו

י"א י"א י"א

"תחיבות הוראה-מנחת יו"ט"

מסגרת מיוחדת ונבחרת לנשי"ס אידן של יורא תשפ"ו

י"א י"א י"א

חבורת "תורת משתמרת"

מסגרת מיוחדת ונבחרת לנשי"ס אידן של יורא תשפ"ו

י"א י"א י"א

דשת הכוללים:

כולל "חצות לילה"

לימוד ש"ס ופ"ר בעין כל הלילה

כולל "אעריה שחר"

לימוד חזון"ק שעות שחר

כולל "אשמונת הבוקר"

לימוד תורה באשמונת הבוקר

כולל "ישמח משה"

לימוד חזון"ק לאנדרס מציניים

כולל "חיי משה"

כולל בין הסודים לאנדרס שחורם אומותם

כולל "משנת שלמה"

כולל שר בסדר לימוד ש"ס

כולל מרכזי "תוספת שבת"

לימוד חזון"ק בפני דשני שבזא

כולל "בין הזמנים"

לימוד חזון"ק בשי"ב בין הזמנים

כוללים במעגל השנה

כולל קטן ובעל, כולל חזון"ק של, כולל שנת חורבן

מסגרת סדר לימוד הש"ס

"עמוד היום"

מסגרת לימוד היום

עמוד הלכה - וספרי ודב"ק

מסגרת שיעורי תורה ברבים

ארגון שיעורים ומחברות בכל קטגוריות ונשי"ס אידן של יורא תשפ"ו

חבורת "חזון לעזר"

חבורת לימוד אבות ונשי

היכל התורה "יעקב מרדכי"

ואוצר הספרים

קנין "תורת חסד"

חשיבה לאנדרס ונשי"ס אידן של יורא תשפ"ו

בירורי הלכה שנתלכנו בשערורי של הגאון ר' ברוך יהודה היימליך שליט"א מוצ"צ בהעדה החרדית ומרבני קהילתנו הק'

האם מותר לאכול קודם 'עלות השחר'?

שאלה:

הקם בלילה לפני עלות השחר, האם מותר לאכול 'מזונות'?

• ההלכה •

- אסור להתחיל לאכול 'אכילת קבע', דהיינו אכילת פת או מזונות יותר מ'כביצה' משהגיע חצי שעה קודם עלות השחר, אבל אם התחיל בהיתר, מותר להמשיך לאכול עד עלות השחר.
- מותר להתחיל לאכול אכילת עראי - עד עלות השחר, דהיינו פת או מזונות עד שיעור 'כביצה', ושאר מיני מאכלים כגון בשר ודגים ומיני פירות [וכן תבשיל של דגן, אם אינה אוכל בצורה של קביעות], מותר לאכול אפילו הרבה.
- עפ"י זוהרר אם ישן שינת קבע, אסור לאכול אח"כ עד שיתפלל.
- אם מניעת האכילה מפריע לו ללמוד, או שמרגיש קצת חולשה, דעת הרבה פוסקים שגם לדעת זוהרר מותר לאכול. ומטעם זה מותר לאכול ביום תענית קודם עלות השחר.
- בשעת הדחק, כגון הקם ביום התענית לפנות בוקר, כאשר כבר הגיע חצי שעה שקודם עלות השחר, ואין מספיק לו אכילת 'מזונות' עד שיעור 'כביצה', יש מקום להקל לאכול מזונות יותר מ'כביצה', ולכתחילה ראוי שיעמיד 'שומר' שלא ימשך לאכול אחר הזמן.
- [הרצאה לקום לאכול לפנות בוקר של יום תענית, צריך להתנות ע"ז קודם שהולך לישון, ואם לא התנה - אסור לאכול. אבל לשנות מותר, וי"א דרווקא אם רגיל לשנות בכל יום אחרי שקם משינתו].

• בירור הלכה •

התחיל לאכול קודם עלות השחר:

איתא בשו"ע (סימן פ"ט סעיף ה') לענין אכילה לפני התפלה, וז"ל: "ואם התחיל לאכול קודם עלות השחר, צריך להפסיק, וי"א שאינו צריך להפסיק" עכ"ל, ולהלכה נקטינן כדעה הראשונה שצריך להפסיק (מ"ב ס"ק כ"ט).

חצי שעה קודם עלות השחר:

וכתבו האחרונים (דרך החיים סימן כ"ג סעיף ו', רעק"א בהגהות השו"ע סימן פ"ט סעיף ה') שאסור להתחיל לאכול פת או מזונות בשיעור יותר מכביצה, תוך חצי שעה קודם עלות השחר, וכן פסקו בשו"ע הרב (סימן ע' סעיף ה') ובמ"ב (סימן פ"ט ס"ק כ"ז). [ובספר תהלה לדוד (סימן ע' ס"ק ב') כתב שבסידור האר"י ז"ל, ובשו"ת שב יעקב (שאלה ח'), אסור חצי שעה קודם עלות השחר].

קודם זמן נטילת לולב:

והאחרונים הוכיחו כן ממש"ש הלכות לולב בדין איסור אכילה קודם נטילת לולב, שכתב הרמ"א (סימן תרי"ב סעיף ב') דרך לפני חצי שעה לפני עלות השחר, מקרי התחיל לאכול בהיתר, וה"ה הכא משום מצות קריאת שמע שהוא דאורייתא, אסור להתחיל לאכול חצי שעה לפני עלות השחר (דה"ח שם, תהלה לדוד שם).

[אבל ממה שאסור לאכול חצי שעה קודם זמן ק"ש של ערבית, אין להביא ראיה לענין ק"ש של שחרית, כיון שבערבית שייך הסברא שהוכיחו בגמרא (ברכות דף ד' ע"ב) "שלא יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר אלך לביתי ואוכל קימנא ואשתא, קימנא ואישן קימנא, ואחר כך אקרא קריאת שמע ואתפלל. וחוטפתו שניה ונמצא ישן כל הלילה".

אכילה ושתייה הוי דבר המצוי:

ואע"ג דמבואר בשו"ע (סימן פ"ח סעיף ז') "מותר להסתפר ולהיכנס למרחץ סמוך לשחרית, שלא גזר אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי", משא"כ סמוך לשחרית אינו מצוי להסתפר ולהיכנס למרחץ, ולא גזר חז"ל על דבר שאינו מצוי, ועל כרחק לומר דאכילה הוא דבר המצוי בשחרית", לכן גזר סמוך לעלות השחר, (ספר תהלה לדוד שם).

הרמב"ם מקיל סמוך לעלות השחר:

אבל הרמב"ם סובר שאין איסור אכילה חצי שעה סמוך לעלות השחר, וז"ל: (הלכות תפילה פרק ו' הלכה ד') "אסור לאדם שישטעם כלום או שיעשה מלאכה מאחר שיעלה עמוד השחר עד שיתפלל תפילת שחרית", הרי דלא אסר אלא מזמן שעלה עמוד השחר ולא סמוך לו. אבל גבי במנחה כתב (שם) וז"ל: "אבל אינו סויע סמוך למנחה", וכאמור שדעת הפוסקים לאסור. [ומצינו לרעק"א (בהגהות על מג"א סימן ע' ס"ק ו') שלדעת הרמב"ם אין איסור חצי שעה אפילו לגבי לולב, אך, כן בזה לא נקטינן כוותיה].

אכילת עראי - מותר:

וכתבו הפוסקים דאיסור אכילה בחצי שעה לפני עלות השחר, אינו אלא באכילת קבע, כמו איסור אכילה לפני תפילת מנחה ושם כתב בשו"ע (סימן רל"ב סעיף ב') "אבל לטעום, דהיינו אכילת פירות, מותר. והוא הדין לאכול פת כביצה בדרך שאדם אוכל, בלא קבע, מותר", וכ"כ במ"ב (סימן פ"ט ס"ק כ"ז).

גדר אכילת עראי:

וגריר אכילת עראי נלמדים מהלכות סוכה, מ"ש בשו"ע והאחרונים שם (ענין בשו"ע סימן תרל"ט סעיף ב').

- מזונות (פת אבאה בביתו), דינו כפת שאינו מותר לאכול אלא עד כביצה (ע"ש במ"ב ס"ק י"ז).

כראוי עי"ז, אם שותים קאווי להשיב נפשם וע"י כך הם זריזין יותר בתורה, וגם היא טוב מאד לנקיות התפלה, עליהם אני קורא גומל נפשו איש חסד (משלי י"א י"ז) ויערב להם ויבושם להם, ובכל מעשיך יהיה דעתו לשם שמים וכו'.

[והנידון בתשובתו הוא לענין שתיית קפה, ולדעתו הוי ממשקאות האסורות בשתייה קודם התפילה, כמ"ש "רק שיתו קודם אור היום דווקא", והביא עוד שבבאר היטב (ח"ל) כתב בשתייה יש להקל גם לדעת זוהרר, וכאמור, כ"ה גם דעת הפמ"ג].

ביום התענית - לפנות בוקר:

ולענין לקום לפנות בוקר ביום התענית כדי לטעום לפני עלות השחר, אע"ג דלכתחילה חוששים לדברי זוהר"ק שלא לטעום אחר שינת קבע, מ"מ כמו שהפוסקים התירו לטעום לפני שחלש לבו, כדי שיוכל ללמוד ולהתפלל, הכי נמי יש להקל בזה לגבי תענית, שלא יבוא לחולשת גופו ע"י התענית, (שו"ת אור לציון חלק פרק ד' הלכה ח').

קם תוך חצי שעה לעלות השחר:

ואם קם בתוך שיעור חצי שעה קודם עלות השחר, יש לו ליהדר שתהא אכילתו בגדר אכילת עראי, לכן אם אוכל מזונות, ידקדק שלא יאכל יותר משיעור כביצה.

ואם אכילה פחות משיעור 'כביצה' אין מספיק עבורו, ורוצה לאכול יותר מ'כביצה', יש לצרף כמה דעות להקל:

- א. דעת הרמב"ם (הובא לעיל) שבשחרית אין איסור אכילה חצי שעה קודם התחלת זמן תפילה.
- ב. בשערי תשובה הלכות סוכה (סימן תרל"ט ס"ק ה') הביא דעת הסוברים דמזונות אפילו יותר משיעור כביצה, נחשב עראי, ורק בפת אסור יותר מכביצה, והו"ד במ"ב (ס"ק ט"ז).

בתענית אין חשש 'שמא ימשך':

ג. בשו"ת בצל החכמה (חלק ג' סימן ג') כתב שיש סברא לומר שבבילי התענית מותר לאכול אפילו תוך חצי שעה קודם עלות השחר, דסיבת האיסור הוא משום 'שמא ימשך', וכיון שאוכל כדי שיוכל להתענות הוי הוא זוכר התענית ולא יבוא להימשך, כעין מה שאמרו חז"ל (פסחים דף י"א ע"א) הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו מיכל קאביל מיניה, והוא עצמו סיים שזהו דוחק.

דבר שהוא 'מזונות' לכולי עלמא:

וכתב בספר תשובות ודנהגות (חלק ב' סימן י"ד) שבמקום דוחק אפשר לסמוך על דברי האחרונים שהביא בשערי תשובה (שם), שבמזונות אפילו יותר מכביצה נחשב אכילת עראי.

וכתב עוד, שכיון שיש שלוש דעות בשו"ע (סימן קס"ח סעיף ז') מזה פת הבאה בכיסנין (א. עיסה נלוש במי פירות, ב. מומלא במיני מתיקה, ג. דבר דק יבש שבפוסקים אותה), ואף שנקטינן להקל בכל הדעות, בזה אין ראוי להקל אלא בדבר שהוא 'מזונות' לכל הדעות בשו"ע, כמו ברואפ"ע, כיון דתרי קולות לא מקילין, דהיינו לסמוך להקל לאכול מזונות יותר מכביצה, וגם לסמוך על הסוברים דהוי 'מזונות' בעוד שיש סוברים דהוי 'פת'.

ולמשה דעתו להקל לאכול כל סוגי 'מזונות', וז"ל: "ומיהו בשעת הדחק סומכין שהעיקר להלכה שדינים כמזונות (מבואר בבית"ל סימן קס"ח ס"ז), וגם י"ל דכיון דהאיסור ביותר מכביצה הוא משום שמא ימשך והו"ד בפת ממש שהוא עיקר ולא במזונות שיעקרו תלענוג, (ע"ש במ"ב סוסי רל"ב)", עכ"ל.

להעמיד שומר:

ואם יעמיד עד על עצמו 'שומר' מועיל להתיר לאכול בחצי שעה שקודם עלות השחר, כמו שמועיל בשאר מקומות שיש איסור אכילה משום 'שמא ימשך', שמועיל להעמיד 'שומר'. [ומי שאוכל פחות משיעור 'כביצה' יכול לשמש 'שומר', או יכין שעון שיצלצל בהגיע זמן 'עלות השחר'].

תנאי לאכול ולשתות:

יש לציין מ"ש בשו"ע (בסימן תקס"ד) דאם ישן שינת קבע בליל התענית, אינו חורר לאכול אלא א"כ התנה לאכול או לשתות (לפני השניה או במזר סעודת הלילה, כף החיים ס"ק ז'), ואם לא התנה חל התענית מיד בקומו משינתו.

וכתב הרמ"א "ויש אומרים דבשתייה אין צריך תנאי, דמסתמא דעתו של אדם לשתייה אחר השניה, והוי כאילו התנה", וכתב המ"ב (בס"ק ו') "וכתבו אחרונים דלכתחילה ראוי להחמיר ולהתנות אף בשתייה, אכן אם רגיל לשתות אחר השניה: אין צריך להתנות".

ומשמע מדברי הפוסקים שהתנאי מעכבת, (ענין כף החיים סימן תקס"ד ס"ק ו', ותוספות חיים על חיי אדם אות י"ח) ואם לא התנה אסור לאכול אפילו שתאב לאכול, אבל לשתות יש להתיר, ואעפ"י אם עבר ואכל קודם עלות השחר בלא תנאי, לא הפסיד התענית, ויכול לומר 'ענגו' בתפילה (שבת הקהתי חלק א' סימן ק"פ).